

Kabataş Reloaded: Gezi Eylemcisinin Beyanı Esastır

05 Mart 2015
Kerem Altıparmak

Geçen sene bianet için meşhur Kabataş olayı için bir yazı kaleme almış ve "Kabataş Olayı Neden Bir 'Kadının Beyanı Esastır' Uygulaması Değildir"i açıklamaya çalışmışım. Geçtiğimiz hafta bir televizyon programında bu iddiayı gündeme getiren gazeteci Elif Çakır'a yönelik eleştiriler sonrasında, Kabataş olayı tekrar önemli bir gündem maddesi haline dönüştü. Gazeteci Elif Çakır ve diğer hükümete yakın kalemler iddialarında geri adım atmıyorlar. Daha önce ileri sürdükleri "kadının beyanı esastır" iddiası nispeten kamera görüntülerinin ortaya çıkması ile çürütülünce iki yeni argümanı ortaya atıyorlar.

Bu ek argümanların birincisi, Elif Çakır tarafından dile getirildi ve daha sonra benzer görüşü paylaşılanlar tarafından da savunuldu. Çakır, Kabataş'ta gerçekleştiği ileri sürülen fantastik olaya ilişkin çıkan MOBESE görüntülerinin iddiayı kanıtlamaması ile ilgili olarak şunu söyledi:

"1. Bu görüntüler kim tarafından temin edildi? Neredeyse bir yıl neden beklendi? 2. Kabataş soruşturmasını yürüten ilk savcı Rasim Işıktalın 'Asıl darp ve taciz o görüntülerden sonra başlıyor' diyorsa servis edilen bu görüntüleri kim montajladı ve ne amaçlandı? Tüm görüntüler kimin elinde? Biz gazetecilikte bu tür servislerin ne anlama geldiğini ve neye hizmet ettiğini çok iyi biliyoruz. Bütün bu soruların cevabı verilmediği sürece ve ortada halen mağdur olan ve halen şikayeti emniyette savcılıkta duran genç bir kadın olduğu müddetçe evet bu görüntülerin dokuz ay sonra ortaya çıkması manidardır ve başka şeyler hesaplanmaktadır."

Çakır, olayları gizleyen MOBESE şirketi olduğunu da attığı bir tweette açıkça ima ediyor: "Bu nasıl bir akıl tutulmasıdır! O dönem MOBESE hizmeti veren Sürat AŞ'yi niye sorgulamıyorsunuz? Cesaretiniz mi yok işinize mi gelmiyor?"

İkinci argümanın inceltilmiş hali ise her türlü otoriter eğilime destek vermesine rağmen hala kendini liberal olarak tanımlayan Atilla Yayla'dan geliyor. Yayla, Kabataş olayı kanıtlanmasa bile Gezi eylemcileri tarafından binlerce Kabataş vakası yaşatıldığını ileri sürüyor ve şöyle diyor:

"İkinci nokta da Gezi'nin yol açtığı saldırganlığı ve tacizciliği Kabataş'a indirgeme ve orada yok sayma veya aklama eğilimi. Gezi olayları sırasında bir Kabataş olayı yaşanmadı, binlerce Kabataş olayı yaşandı. Hadi Kabataş'taki Kabataş olayı yaşanmadı diyelim, diğer yerlerdeki Kabataş olaylarını nereye koyacağız? Bu tür tacizlere bizzat şahit oldum. Ayrıca, birçok başörtülü öğrencim uğradıkları sözlü ve fiili tacizi bana aktardı. Diğer bazı öğrencilerim korkularından günlerce sokağa çıkmadıklarını söyledi. Daha yetişkin olanlar dejavu hâline düştüklerini, tekrar 28 Şubat psikolojisine girdiklerini söyledi. Onları bırakın, ben bile tacize ve saldırıya uğradığım hissine kapıldım. Her an bir saldırıya uğrama tehdidi altında kaldım. Hayatımı ve hayat tarzımı gerekirse mukabil şiddet kullanarak korumam gerektiği kanaatine vardım. Bütün bunları unutacak veya görmezden mi geleceğiz?"

Her iki iddia da insan hakları ölçütleri açısından görüşleri ileri sürenleri bumerang etkisiyle vuracak cinsten. Bu durum, benim açımdan delil, kanıt sorunlarını tartışmaya olanak tanıyan 2. Kabataş yazısını yazmayı zorunlu hale getirdi.

Çakır'ın Kameraları

Elif Çakır'ın iddiası açık. Görüntüler var ama (muhtemelen paralel olan) şirket bunları dilediği gibi kullanmış. Çakır soruyor: "Neden bu şirketi sorgulamıyorsunuz?" Sorgulayalım da Elif hanım, neye göre?

Türkiye'de kamusal alanlarda kayıt yapan kameraları ikiye ayırabiliriz: Devlete ait olanlar, özel kişilere ait olanlar. Devlete ait olanlar da kapalı alanlar, yarı kapalı alanlar ve açık alanlarda kayıt yapanlar olarak üçe ayrılabilir. Karakol ve kişilerin özgürlüğünden mahrum bırakıldığı yerleri çeken

kameralar ilk kategoride sınıflandırılabilir. Üniversite, okul, hastaane gibi mekanlarda çekim yapanlar ikinci kategoride yer alır. Otoyollarda, sokaklarda vs. kullanılanlar ise üçüncü tipteki kameralardır.

Türkiye’de karakolda bulunan kameralar dahil hiçbir kameranın kullanımına ilişkin yasal dayanak yoktur. Karakollarda ne zaman biri şüpheli bir şekilde ölse, Festus Okey vakasında olduğu gibi kamera ya bozuktur, ya ölümün gerçekleştiği yeri çekmiyordur ya da olayın olduğu yerde kamera bulunmamaktadır. Bu kameraları kimin hangi koşullarda çalışır bulundurmak yükümlülüğünde olduğunu düzenleyen bir yasa hükmü olmadığı gibi bu kayıtların hangi koşullarda izlenebileceği de belirsizdir.

İkinci kategorideki kamera görüntüleri, idari makamların ve kolluğun dilediği gibi manipüle edebileceği görüntülerdir. Yine bu kamera görüntülerinin, kişisel verilerin korunması ilkelerine aykırı bir şekilde, kim tarafından izlenebileceği, ne kadar tutulabileceği, hangi amaçlarla kullanılabilceği 20 yıldır yasal düzenlemenin konusu olamamıştır. Bu görüntüler örneğin bir öğrenci soruşturması için kullanıldığında, öğrenci görüntülerin bağımsız bir merci tarafından incelenmesini isteyemez. İdari soruşturmada da, adli soruşturmada da kolluk neyi hazırlarsa o izlenir. Üçüncü kategori için de durum farklı değil. Sokakta kamu görevlileri tarafından işlenen bir suçun delili yine kamu mercilerinin elindedir. Bunların hangi koşullarda kullanılabilceği tamamen keyfiyete kalmıştır.

Gelelim kamusal alandaki özel kayıtlara. Her dükkanın artık bir gizli kamerası var. Ali İsmail’in öldürülme vakasında olduğu gibi bunu da firincinin insafına bırakmış durumdayız. O da yerine göre, kaydın bozuk olduğunu, silindiğini vs. ileri sürebiliyor. Ya da örneğin dönemin Başbakanı, Soma maden faciasında olduğu gibi bir markete girip içerideki bir kişiyi tokatladığında, marketin kamera görüntüleri zorla yok edilebiliyor. Oysa kamuyu bu kadar yakından ilgilendiren bir görüntünün teminin mümkün olması gerekirdi.

Yani aslında Elif Çakır haklı. Türkiye’de kamera görüntüleri, büyük ekseriyetle muktedirlerin istediği şekilde manipüle ediliyor. Ama asıl sorun şu: Elif Çakır bunun sorumluluğunu niye bize yüklüyor? Sürat AŞ’yi ya da komşu bakkalı niye biz sorgulayalım? Koca devlet ne güne duruyor? 15-20 yıldır her köşeye bir kamera koyan devlet, kişisel verileri toplayan, özel hayatımızı kayıt altına alan, bunu dilediği gibi kullananları neden yasal sorumluluğa bağlamıyor?

Tarafı bulunduğumuz Avrupa Konseyi’nin organlarından olan Venedik Komisyonu, 2007 yılında kabul ettiği bir görüşle, kamuya açık alanda kayıt yapacak kameraların mutlaka yasal bir dayanağı olması gerektiğini belirtmiş, aksinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ni (AİHS) ihlal edeceğini saptamıştı.[1] Bu nedenle, Venedik Komisyonu’na göre Türkiye’deki tüm kamera çekimlerinin insan haklarına aykırı olduğunu söylemek mümkün.

Bir başka deyişle, sadece Kabataş’ta değil Türkiye’de çekim yapan kameraların hiçbir yasal dayanağı olmadığı için her çekim uluslararası hukuk standartlarını ihlal ediyor. Ama bundan fazlasıyla yararlanan o yasayı çıkarmayan iktidar. Çünkü bu sayede her olayda, görüntüleri dilediği gibi manipüle edip, yandaşlarına dilediği gibi servis etme imkanına sahip.

Sanırım Elif hanıma söylenmesi gereken de şu: “Bu nasıl bir akıl tutulmasıdır! Karakollarda bu kadar insan ölürken, kamera görüntüleri hiçbir yasal dayanağı olmadığı için keyfi bir şekilde kullanılırken hiç ses çıkarmıyorsunuz, Kabataş söz konusu olunca yeri göğü inletiyorsunuz. Kameraların keyfi kullanımından sorumlu olanları, yani iktidarı niye sorgulamıyorsunuz? Cesaretiniz mi yok işinize mi gelmiyor?”

Yayla’nın Tacizleri

Gelelim ikinci argümana, Gezi’de binlerce taciz yapıldı iddiasına. Gezi olayları, sadece Türkiye’nin değil muhtemelen Dünya tarihinin en barışçıl eylemlerinden biridir. Daha yüksek tahminler bulunmasına rağmen, Emniyet Genel Müdürlüğü’nün verilerine göre, Gezi olayları sırasında, Türkiye’nin Bayburt ili hariç 81 ilde 5532 gösteri yapılmış, gösterilere 3 milyon 600 bin kişi katılmış, 5513 kişi polis tarafından gözaltına alınmış, 189 kişi de tutuklanmıştır.[2]

3 milyon 600 bin kişinin katıldığı olaylarda, eylemcilerin değil yaşam hakkını ihlal ettiğinin ortaya konduğu vaka, ciddi herhangi bir yaralama eylemi gerçekleştirdiğine dair bile basına yansımış bir iddia yoktur. Şüphesiz bu kadar büyük bir kitlenin içerisinde şiddete başvurmuş bazı kişiler vardır.

Ama dava açılan 5500 kişiye davalar “niye şiddet kullandın, başkalarını taciz ettin” diye değil “niye tweet attın, niye Başbakanı hakaret ettin, neden 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yasası’nı ihlal ettin, neden polise mukavemet ettin” gibi bizzat kendisi sorunlu başlıklar üzerinde açılmıştır.

Bir de Kabataş, “Cami’ye ayakkabıları ile girdiler” gibi bir türlü kanıtlanamayan suçlamalar var ki bunlar da aslında barışçıl eylem aleyhine delil bulunamadığı için fabrikasyon olduğu şüphesi yaratan girişimlerdir.

Bunun karşılığında ise altı vatandaşın olaylar sırasında can vermesinin yanında üç kişinin de gaz kullanımına bağlı olarak kalp krizi geçirerek hayatını kaybettiği rapor edilmiştir.[3] Türk Tabipler Birliği’nin (TTB) verilerine göre olaylarda 63’ü ağır olmak üzere toplam 8163 kişi yaralanmıştır.

Bu resim karşısında, Gezi’de eylemciler tarafından gerçekleştirilen binlerce saldırı olduğunu Yayla gibiler neye dayanarak iddia edebilmektedir? Geziye katılıp protesto hakkını kullananların haklarının ihlal edildiğini kanıtlaması kolaydır, Yayla gibi kendisinin de taciz edildiğini iddia edenlerin ise zor.

İnsan hakları hukukunda kural olarak hakkının ihlal edilen iddiasını kanıtlamakla mükelleftir. Ancak işkence, kötü muamele ve yaşam hakkı ihlali söz konusu olduğunda bu konuya önemli bir istisna getirildiği görülebilmektedir. AİHM sözkonusu olayların tamamen veya büyük bir kısmının makamların kendi bilgileri dahilinde olduğu hallerde – bu makamların denetiminde gözetiminde tutulan insanların durumunda olduğu gibi – bu gözetim durumları esnasında meydana gelen yaralanmalar ve ölümlere ilişkin kuvvetli karineler doğuracağını belirtmiştir. Dolayısıyla, bireyin sağlıklı halde gözetimine alındığı fakat serbest kaldığı tarihte yaralanmış olduğu durumlarda, Devlet, bu yaralanmaların nasıl meydana geldiğine dair makul bir açıklama getirmekle yükümlüdür, aksi takdirde, AİHM’nin 3. maddesi bağlamında bu bir problem teşkil eder.[4] Bu gibi durumlarda, kanıt yükümlülüğünün makamlara ait olduğu düşünülebilir.

AİHM, Akkum kararında, gözetimine alınanlara ilişkin olarak geliştirdiği, bu ispat yükünün devlete yüklenmesi testini, tamamen devletin kontrolünde olan bölgelerde gerçekleştirilen operasyonlara da genişletmiştir.

AİHM “sağlıklarından devletin sorumlu olduğu, gözetiminde tutulan kişilerin durumları ile sadece devlet makamlarının denetiminde olan bölgelerde yaralı veya ölü bulunan kişilerin durumları arasında bir paralellik görmenin meşru olduğu kanısındadır. Bu tür bir paralellik, her iki durumun da tamamen veya büyük bir kısmının, makamların bilgisi dahilinde olduğu gerçeğine dayandırılmıştır. Dolayısıyla, bu tür davalarda olduğu gibi başka davalarda da, Hükümet’in elinde bulunan kritik belgeleri sunmadığı, ki bunun da AİHM’in olayları kesin olarak belirlemesini engellediği durumlarda, bu belgelerin neden başvuranların iddialarını doğrulamada faydası olmadığına veya sözkonusu olayların nasıl meydana geldiğine dair tatmin edici ve inandırıcı bir açıklama getirmek görevi Hükümet’e düşmektedir, aksi ise AİHM’nin 2. ve/veya 3. maddesi bağlamında bir problem ortaya koyacaktır.”[5]

Dikkat edilirse, bu test kötü muameleye uğrayan kişilerin lehine bir karine geliştirmektedir. Bu şu anlama gelmektedir, tamamen devletin kontrolü altındaki bir yerde kötü muameleye uğrayan bir kişinin, uğradığı kötü muamelenin kolluk güçlerinden kaynaklandığını kanıtlama yükümlülüğü olamaz. Çünkü bu bölgede olaylara ilişkin tüm bilgiler sadece Devletin elinde bulunmaktadır. Bu nedenle, devletin elinde “kötü muameleye uğradığını iddia eden kişinin beyanı esastır”. Bu beyanı çürütme ödevi devlettedir.

Gezi’de gerçekleşen olayların tüm kayıtları devletin elindedir, kaydı her köşe başına yerleştirilmiş keyfi olarak kullanılan kameralarda ve diğer delillerde mevcuttur. Gerçekleşen binlerce yaralama olayının tamamında, gözetim durumundaki gibi ya da Akkum davasındaki operasyonda olduğu gibi tüm olayların devletin kontrolü altında olduğunu söylemek mümkün değilse de birçoğunda gelişen teknolojinin de yardımıyla bunun ortaya çıkarılması olasıdır ve bunu yapabilecek tek merci devlettir.

Hakan Yaman vakasında olduğu gibi, polis tarafından fiilen gözetimine alınıp, ağır bir şekilde yaralanmış bir kişi iddialarını kanıtlamak zorunda değildir, Devlet bu iddiayı çürütmek zorundadır.

Kendisi için üzgünüz ama insan hakları hukuku Atilla Yayla gibi yazarların nereden kaynaklı olduğu belli olmayan iddialarını değil, devletin kontrol ettiği bölgelerde kötü muameleye uğradığını söyleyen kişilerin iddialarını esas almayı gerektiriyor. Bu nedenle kendisinin binlerce taciz vardı şeklinde dillendirdiği asılsız iddiayı ciddiye almak mümkün değilse de bu bölümü de Yayla’nın cümlesini

düzelterek bitirelim: “Ne kadar tevil etmeye çalışırsanız çalışın, gerçeği değiştiremezsiniz, gizleyemezsiniz; Gezi’nin yüzlerinden biri dünyanın en barışçıl eylemlerinden olmasıydı. İnsan hakları uyarınca Gezi eylemcilerinin beyanları esastır, aksini iddia eden Yayla gibiler çok güvendikleri Devlet kurumlarından aksinin kanıtlanmasını talep etmekle yükümlüdür”.

[1] ON VIDEO SURVEILLANCE IN PUBLIC PLACES BY PUBLIC AUTHORITIES AND THE PROTECTION OF HUMAN RIGHTS Adopted by the Venice Commission at its 70th Plenary Session (Venice, 16-17 March 2007), CDL-AD(2007)014, özellikle para. 51 vd.

[2] FIDH (2014), Bir Yılın Ardından Gezi, (Paris: FIDH), s. 6.

[3] FIDH, s. 9. Hayatını kaybeden kişilerin İrfan Tuna (47), Zeynep Eryaşar (55), Selim Önder (88) olduğu belirtilmektedir.

[4] (bkz. Tomasi /Fransa, 27.8.1992, Seri A no. 241-A, para. 108-111; Ribitsch/Avusturya, 4 .12.1995, Seri A no. 336, para. 34; Selmouni /Fransa [BD], no. 25803/94, para. 87.

[5] Akkum/Türkiye, para. 211.